

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Europaprogrammet

(Allmän)mänskliga rättigheter

– en komparativ studie av universalism hos tre
människorättsorganisationer verksamma i Vitryssland

Examensarbete i Europakunskap
HT 2011

Elin Bernersson

Handledare: Andreas Johansson Heinö

ABSTRACT

Title: Human Rights – A Comparative Study of Universalism at Three NGOs Active in Belarus

Author: Elin Bernersson

Mentor: Andreas Johansson Heinö

Semester: Autumn 2011

Number of pages: 35

This thesis focuses on human rights, and whether European organisations working with these issues seize a universalistic approach. The study is based on theories about universalism as a consensual concept within international relations, mostly promoted by the UN. The discourse is accused of an all too occidental point of view, which does not respect cultural deviation.

Three NGOs – Human Rights Center Viasna, Amnesty International and Civil Rights Defenders – are being investigated through a comparison of their statements about three incidents in Belarus during the past year. A set of questions asked to their texts aims at finding the NGOs notions of universalism in terms of norms and set of values, as well as extracting the preferences of European and Western respectively global regulations and institutions. Another object is evaluating the measures of the NGOs own contexts, and to which degree they influence their activity.

The emerging results show of the NGOs tending more towards universalism, while repeatedly preferring worldwide operators, such as the UN, to similar European ones. Considering the contexts of the NGOs, it seems to have no substantial impact on the work being done.

Key words: human rights; universalism, non-governmental organisations; Belarus.

Nyckelord: mänskliga rättigheter; universalism; non-governmental organisations; Vitryssland.

FÖRKORTNINGAR

- **AI** – Amnesty International.
- **BAJ** – Belarusian Association of Journalists.
- **ICCPR** – International Covenant on Civil and Political Rights (Konventionen om civila och politiska rättigheter).
- **ICESCR** – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter).
- **MR** – Mänskliga rättigheter.
- **NGO** – Non-Governmental Organisation.
- **OSSE** – Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa.
- **UDHR** – Universal Declaration of Human Rights (FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	5
1.1. Introduktion.....	5
1.2. Bakgrund till MR.....	6
1.3. Problemställning.....	7
1.4. Syfte.....	8
1.4.1. Frågeställningar.....	9
2. TEORI.....	9
2.1. Universalism.....	10
2.2. Relativism.....	12
2.3. Europas regionala regim.....	13
2.4. NGO:er i MR-sammanhang.....	14
3. METOD.....	16
3.1. Val av NGO:er.....	16
3.2. Kvalitativ textanalys.....	17
3.3. Frågor till texten.....	18
3.4. Metodkritik.....	19
4. EMPIRI.....	19
4.1. Resultatredovisning.....	19
4.1.1. Presidentvalet.....	19
4.1.2. Organisationerna om valet.....	20
4.1.3. Gripandet av Ales Bialiatski.....	22
4.1.4. Organisationerna om gripandet.....	23
4.1.5. Lagändringarna.....	24
4.1.6. Organisationerna om lagen.....	24
4.2. Analys.....	25
4.2.1. Universalistiska värderingar.....	25
4.2.2. Europeiska och västerländska värderingar.....	27
4.2.3. Organisationernas kontext.....	28
5. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	29
5.1. Slutsatser.....	29
5.2. Implikationer och metodkritik.....	30
5.3. Vidare forskning.....	30
6. SAMMANFATTNING.....	31
7. REFERENSLISTA.....	32
7.1. Otryckta källor – Internet.....	32
7.2. Litteratur.....	34
BILAGA 1.....	35

1. INLEDNING

1.1. Introduktion

Mänskliga rättigheter (MR) är ett begrepp nära förknippat med demokrati, det ena förekommer sällan utan det andra. Det ligger något allmängiltigt i de mänskliga rättigheternas natur – ett lättförståeligt koncept som utgår från tanken om alla människors lika värde. Men en djupare reflektion kan detektera kontextens inverkan, och frågan kompliceras. Diskussioner förs i termer av universalism eller relativism, om MR som absoluta eller som skapade ur och anpassade för särskilda kulturer. Essensen fångas i följande stycke, som även är utgångspunkten för denna uppsats:

“A founding principle of human rights embraces the notion that human rights belong to everyone wherever he or she resides – human rights are universal. In contrast to this universalism is the basic theme that individual cultures define their own values and ethics. A universal application of human rights without deference to cultural traits diminishes the cultural identity – a human rights violation in itself: ‘everyone may enjoy his economic, social and cultural rights, as well as his civil and political rights’”¹

Europa för kanske tankarna till demokrati och välfärd, utveckling och civilisation, men det är viktigt att belysa att kontinenten inte är helt homogen, inte heller i de avseendena. Ännu på 2000-talet hotas och kränks mänskliga rättigheter inom Europas gränser, varav den här uppsatsen endast kommer att beröra ett fåtal exempel.

I medieskugga av bland annat revolutionerna i Nordafrika och Mellanöstern fortgår oroligheterna i ett land som fick chansen till frigörelse och demokrati redan 1991. Sovjetunionen föll och Vitryssland var en av de stater som då vann självstyre – hoppet om förändring och utveckling var stort. Idag befarar vissa bedömare att ”Arabiska våren” inte kommer att uppföljas av mer demokratiska regeringar, utan av fortsatta uppror och nya despoter. Historien visar att det var ungefär det som sedan hände i 90-talets Vitryssland. Landet är idag något av Europas svarta får beträffande MR.

Min uppsats behandlar MR-frågan utifrån icke-statliga organisationer, ofta refererade till med den engelska beteckningen Non-Governmental Organisation (NGO), som är en del av det civila samhälle som arbetar för att stärka MR. I en komparativ studie med just Vitryssland som fall ska svar sökas kring NGO:ers förhållande till universalism och kontextens betydelse för MR.

---

¹ Reichert, Elisabeth (2006) "Human Rights: An Examination of Universalism and Cultural Relativism", s.24.

1.2. Bakgrund till MR

För att sätta ämnet i sitt sammanhang följer här en kort historik med begreppsförklaring av MR. Deras ursprung presenteras gärna som västerländskt; en traditionell skildring inleds i antikens Grekland, där demokratin påstås ha fötts, samt i Romarriket, med den första civilrätten. Denna föregångare, kallad naturrätt, löper vidare genom historien via bland annat lagar och avtal som Magna Charta 1215, brittiska Bill of Rights 1689, amerikanska självständighetsförklaringen 1776, och franska deklARATIONEN om människans och medborgarens rättigheter 1789.²

Men naturrätten är inte unik för den västerländska civilisationen, utan har förekommit i skilda kontexter och gestalter. Över hela världen har olika föreställningar om humanitära normer uppträtt genom historien.³ Det nutida konceptet inbegriper varje individs rättighet till bland annat hälsa, utbildning och yttrandefrihet. Rättigheter som inkluderade kvinnor, barn och slavar var dock sentida. Medan naturrätten bygger på tanken om en högre ordning, ett gudagivet och objektivt naturtillstånd inneboende i mänskligheten, utgörs MR snarare av juridiskt fastställda normer och regelverk. Just *tillämpandet* av värderingar kan möjligen kategoriseras som västerländskt.⁴

Utvecklingen tog fart efter andra världskrigets humanitära katastrofer, som gav insikt om behovet av överstatligt MR-beskydd. Förenta Nationerna grundades och redan 1948 inrättades Deklarationen om de mänskliga rättigheterna (UDHR).⁵ Den har följts upp av flera konventioner, varav de två tidigaste är de mest vitala; Konventionen om civila och politiska rättigheter (ICCPR), samt Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR). Deklarationen är inte bindande, men utgör likväl "[t]he central normative instrument of the international human rights regime".⁶

NGO:er var delaktiga redan i beslutsprocessen kring UDHR, och verkar ofta inom såväl normgivning som övervakning och tillämpning.⁷ Som pådrivare har de en viktig roll, och många organisationer har fått FN:s erkännande genom officiell rådgivarstatus. Sedan FN:s grundande har NGO:er vuxit avsevärt till både antal och inflytande.⁸

---

² "Human rights" (2011), Encyclopædia Britannica Online Academic Edition.

³ Peterson, Richard T. (2004), "Human Rights and Cultural Conflict", s.22f.

⁴ White, Judith A. (2007) "Human Rights", International Encyclopedia of Organization Studies.

⁵ Bring, Ove (2009) "Mänskliga rättigheter". www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/mänskliga-rättigheter.

⁶ Thakur, Ramesh (1994) "Human Rights: Amnesty International and the United Nations", s.147.

⁷ van Tuijl, Peter (1999) "NGOs and Human Rights: Sources of Justice and Democracy", s.496f.

⁸ Tsutsui, Kiyoteru och Min Wotipka, Christine (2004) "Global Civil Society and International Human Rights Movement: Citizen Participation in Human Rights International Nongovernmental Organizations", s.588ff.

1.3. Problemställning

Undersökningen behandlar MR i en europeisk kontext, och söker svar kring universalismen i dessa, huruvida västerländska eller europeiska värderingar går att identifiera här. Det är också en studie över några av civilsamhällets aktörer i Europa, deras värderingar, identitet och uppfattningar. Frivilligorganisationer drivs på andra bevekelsegrunder än statliga myndigheter eller vinstdrivande företag, vilket ger dem en unik position i samhället. Att känna till deras tankesätt kan vara en väg till förståelse av en typ av samhällskrafter som kanske inte alltid inkluderas i den politiska debatten. Forskningen tycks dock inte gå in på vad dessa organisationer har för förutsättningar, eller hur kontextualiserade deras arbetssätt och -perspektiv är. Det är av intresse att veta huruvida de utgår från att MR bör tillämpas lika för alla, om de tar hänsyn till kulturella seder eller om de håller sig till västerländska idéer. Om detta finns få eller inga uppgifter att tillgå.

Tidigare MR-forskning inom universalism fokuserar på själva fenomenet till karaktär. Visst intresse ägnas även implementering – företrädesvis i nationalstatlig kontext. Ibland diskuteras förhållandet mellan universalism och FN, men beträffande NGO:er är det främst deras roll i samhället som är centralt i forskningen. Bland annat studeras interventionsaspekten, hur NGO:er hotar nationers suveränitet. Det förekommer också en del forskning om NGO:ers bidrag till historien eller samtiden som påverkande kraft inom politiken.

Övergripande kan sägas att studien ska centreras kring eventuella universalistiska eller europeiska värdegrunder i försvarandet av MR på ”hemmaplan”. MR-frågor är, som vi ska komma att se, ett stort problem värt att uppmärksamma. Sett i ett Europaperspektiv är Vitryssland intressant som fallstudie, då det även om det tillhör världsdelen samtidigt är så pass okänt och egenartat. Upprepade gånger stöter man på epitetet ”Europas sista diktatur”,⁹ även i formella statliga uttalanden som i övrigt undviker populistiska termer och förhåller sig ytterst diplomatiska. Det obundna Freedom House ansåg i sin senaste rapport från 2011 att Vitryssland är Europas minst demokratiska land sett till politiska och civila rättigheter, och det enda landet i världsdelen att klassas som ”ofritt”.¹⁰ Under rubriken ”Långt till demokrati” berättar Sida om religions- och oppositionsförföljelse, bristande rättssäkerhet, trakasserier av fristående föreningar, och statligt styrd media.¹¹ Reportrar utan gränser placerade dem 2010

---

⁹ Freedom House (2010) *Belarus Election: Thousands Protest Flawed Election, Freedom House Says*, <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=70&release=1296>.

¹⁰ Freedom House (2011) *Country Report: Belarus*, <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2011&country=7995>.

¹¹ Sida (2011) *Långt till demokrati*, <http://www.sida.se/Svenska/Lander--regioner/Europa/Vitryssland/Utvecklingen-i-Vitryssland/>.

på 154:e plats i sitt pressfrihetsindex,¹² och yttrandefriheten är kanske en av de mest hotade rättigheterna i landet.

Att detta är en viktig samhällsfråga är tydligt, för där MR hotas hotas även demokratin och därigenom den moderna nationalstaten och människosynen. Hur dessa förbrytelser faktiskt hanteras i nuläget är en bra utgångspunkt för att kunna utvärdera befintliga verktyg och behovet av ersättningslösningar. Både för staten och för civilsamhället är sådana utvärderingar relevanta. Inomvetenskapligt kan studien motiveras genom avsaknaden på kombinationen universalism och NGO:er.

Få studier tycks ha gjorts med denna infallsvinkel, vilket innebär att jag kan utforska ett tämligen blankt område. Kortfattade uppgifter förs fram i ett par källor som väcker intresse över hur det egentligen föreligger. Internationella NGO:er påstås vara mer konsekventa med internationella lagar,¹³ vilket skulle kunna framträda i den här undersökningen. En annan källa hävdar att universalism är vedertaget bland NGO:er,¹⁴ åtminstone i den asiatiska kontext som där behandlas, och som beskrivs utförligare i teorikapitlet. Det är svårt att utifrån så knapphändiga rön, som på intet sätt utgör fullständiga forskningsresultat, bilda en hypotes. Kanhända ger det ändå en idé om att NGO:er skulle verka utifrån ett universalistiskt paradigm – låt se huruvida resultaten ger liknande indikationer. Kanske kan inte för långtgående slutsatser dras utifrån enbart tre organisationer, men det kan i varje fall säga något om tendenser som sannolikt kan återfinnas i andra sammanhang.

1.4. Syfte

Jag avser undersöka allmängiltigheten i civilsamhällets uppfattningar beträffande MR, inte enbart med avseende på hur dessa kränks, utan också på hur de försvaras. Vilka ideal som åberopas är lika expressivt som vilka anomalier som utpekats. Teorier om universalism och relativism kommer att kopplas till det, samt huruvida en europeisk MR-regim är applicerbar. Fokus ligger på tre europeiska människorättsorganisationer, urvalet förklaras senare. En jämförelse av dessa utifrån vissa fördefinierade punkter kommer förhoppningsvis visa på skillnader alternativt likheter i hanteringen av fallet Vitryssland. På så sätt kan utrönas om organisationernas egen kontext har någon betydelse för eventuella differenser i ansats, eller om de tvärtom uppvisar liknande drag som skulle kunna härledas till deras gemensamma europeiska bakgrund.

---

¹² Reporters Without Borders (2010) *2010 World Press Freedom Index*, http://www.rsf.org/IMG/CLASSEMENT_2011/GB/C_GENERAL_GB.pdf.

¹³ Wouters, Jan och Rossi, Ingrid (2001), "Human Rights NGOs: Role, Structure and Legal Studies", s.6.

¹⁴ Baehr, Peter R. (2009) *Non-Governmental Human Rights Organizations in International Relations*, s.35.

Studien är deskriptiv och syftar till att inom organisationerna kartlägga kopplingar till universella värden. Organisationernas preferenser för västerländska eller europeiska MR-system ska också uppskattas gentemot preferenser för globala motsvarigheter. Jämförelsen kommer att bestå av NGO:ernas inställningar till några nutidspolitiska händelser, och underbyggas av befintlig teori.

Resultaten kan komma att indikera universalism genom återkommande referenser till FN eller UDHR, men också genom antaganden om existensen av obestridliga normer. Hänvisningar till kulturell tillhörighet kan yttra sig genom att uttalanden legitimeras av den europeiska regimen eller andra regionala aktörer, eller av hävdad västerländska perspektiv.

1.4.1. Frågeställningar

Tre människorättsorganisationers arbete med fallet Vitryssland ska undersökas i avseende på:

- *Hur universalistiska är organisationernas MR-perspektiv?*
- *Hur förhåller sig organisationerna till europeiska och västerländska värderingar respektive globala sådana?*
- *Influerar organisationernas respektive kontexter deras MR-perspektiv?*

2. TEORI

MR-diskursen utgår i stort från juridiken, vilket även forskningen om den gör. Men det finns också andra ingångar, som tar fasta på politiken, internationella relationer eller moralfilosofi, som undersöker tillämpning av juridiken, men också kontexten den utvecklats i. Forskningen debatterar också allmängiltigheten i MR, och cirkulerar då kring två begrepp av till synes motstridig karaktär: universalism och kulturell relativism.

Dogmatiskt framställs MR som ett projekt med universella anspråk. Kritiker kategoriserar dock MR som ett västerländskt koncept, som påbörjas hela den övriga världen. I den diffusa kontexten ”västvärlden” tillämpas MR inom ramen för den utpräglade välfärds- och rättsstaten samt den liberala demokrati som här är representativ.¹⁵ Relativister ställer sig skeptiska till poängen med att använda en och samma MR-mall oavsett kontext. För att förstå belägenheten följer här en teoretisk genomgång av universalism och relativism.

---

¹⁵ Donnelly, Jack (2003) *Universal Human Rights in Theory and Practice*, s.61ff.

2.1. Universalism

Universalister och relativister placeras ofta i varsin ände av MR-spektrumet, deras skilda föreställningar ses som dikotomier. Universalisten anser att varje individ besitter samma, oförsumbara rättigheter, enbart genom sin tillhörighet till människosläktet.¹⁶ Begreppet är inte att likställa med ”universell”, utan är mer en idé om att MR kan och ska vara homogena.

Vad ”rättigheter” egentligen innefattar finns det dock inget enhälligt svar på.¹⁷ De internationella överenskommelser man gärna hänvisar till är inte särskilt precisa, men en populär uppfattning är att använda UDHR,¹⁸ presenterad tidigare i uppsatsen. En vanlig kategorisering är medborgerliga och politiska rättigheter (inkluderande till exempel yttrandefrihet, rätten till liv och rösträtt), samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (bland annat rätt till arbete, utbildning och viss levnadsstandard). Det var två av de första konventionerna som FN upprättade, 1966, och som ska gälla som grundläggande rättigheter.¹⁹ Därefter kom bland annat konventioner för kvinnors och barns rättigheter.

MR inom FN:s verksamhetsområde är uttalat universella, och därmed avsedda att vara allomfattande och odelbara. Ändå exemplifieras undantag, som att rätten till frihet kan begränsas efter en (rättvis) rättegång.²⁰ Genast förlorar rättigheterna sin ovillkorlighet, och i den diskrepansen formas tolkningsutrymme. Kriterier och garantier för rättvisa måste till, utan att äventyra ideal om jämlikhet, oberoende och icke-diskriminering. Begränsningar som dessa visar på universalismens komplexitet, ett tecken på att det rör sig om en teori, vilken verkligheten kanske inte alltid rättar sig efter. Universalism kan också verka intolerant mot frågor där faktiska skillnader föreligger – som vid klyftor mellan klass, kön, etnicitet och religion. Dessa skillnader riskerar att förbigås, medan redan starkare intressen gynnas.²¹

Nämnda Jack Donnelly, en områdets främste företrädare,²² ser en FN-centrerad regim som den universella, fastän han menar att det finns konkurrerande internationella MR-system.²³ I det som han kallar substantiell universalitet påstås normen konsekvent och utan undantag

---

¹⁶ Prasad, Ajnesh (2007) "Cultural Relativism in Human Rights Discourse", s.589.

¹⁷ Cakmak, Cenap (2004) "The Role of Non-Governmental Organizations (NGOs) in the Norm Creation Process in the Field of Human Rights", s.102.

¹⁸ Thakur (1994), s.147.

¹⁹ FN (1996) "Fact Sheet No.2 (Rev.1), The International Bill of Human Rights"
<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet2Rev.1en.pdf>, s3.

²⁰ FN (2010) "What are human rights?" <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>.

²¹ Peterson (2004), s.27

²² Goodhart, Michael (2008), "Neither Relative nor Universal: A Response to Donnelly", s.183.

²³ Donnelly, Jack (1986) "International human rights: a regime analysis", s.605.

följa UDHR (inklusive tillhörande konventioner),²⁴ i original betecknad just ”The *Universal Declaration of Human Rights*”.

Vidare har Donnelly en alternativ syn på MR:s uppkomst, då han argumenterar för en ”funktionell universalism”, snarare än en historisk eller antropologisk sådan. Själva värderingarna kan mycket väl ha förekommit i tidigare civilisationer och skilda kulturer – inte bara västerländska – men enligt Donnelly är det viktiga när de började praktiseras, och det var inte förrän nationalstaten kom till på 1600-talet (förvisso i en västerländsk kontext).²⁵ ”Hotet mot mänsklig värdighet” från marknadsekonomi och byråkratiska stater har sedan dess globaliserats, och i bekämpandet därav har MR hittills varit mest effektiva.²⁶

Som ett ”politiskt koncept av rättvisa” har MR uppnått konsensus i samtiden, mestadels en frivillig sådan.²⁷ Universaliteten sägs vara viktig för MR-utövare, i det att den skänker legitimitet åt deras föreskrifter.²⁸ Legitimitet är en viktig fråga när en lära ska spridas, och än viktigare i de fall där möjligheterna till implementering är begränsade. Inte heller FN har befogenhet att driva genom sin vilja,²⁹ utan får förlita sig på att ”propagera” och förmå medlemsstaterna att ratificera konventionerna.

FN:s dilemma är nämligen att deras deklaration visserligen är vitt utbredd, men saknar förpliktigande. Det är frivilligt att ratificera de konventioner som *är* bindande, och här förekommer även ett förhandlingsutrymme. MR-normen som mestadels utgår från FN är världsomfattande, men beslutsprocesserna – som avgör den faktiska tillämpningen – förblir på nationell nivå.³⁰

Men det krävs idag mycket för att ifrågasätta MR, och bara ett fåtal stater gör det fortfarande öppet.³¹ Att den graden av samstämmighet ändå har uppnåtts är kanhända en indikation på doktrinen allmängiltighet, vilket skulle vara nog enligt forskaren Michael Goodhart. Om MR utgör ett så pass globalt tilltal menar han att det gör dem legitima, universella eller ej.³² Här går han i polemik med Donnelly, som menar att det inte räcker.³³

---

²⁴ Ibid., s.607, Donnelly, Jack (2008) "Human Rights: Both Universal and Relative (A Reply to Michael Goodhart)", s.196.

²⁵ Donnelly, Jack (2007) "The Relative Universality of Human Rights", s.284f.

²⁶ Donnelly (2008), s.198.

²⁷ Donnelly (2007), s.290ff.

²⁸ Goodhart (2008), s.185.

²⁹ Donnelly (1986), s.614f.

³⁰ Ibid., s.608.

³¹ Donnelly (2007), s.282.

³² Goodhart (2008), s.193.

³³ Donnelly (2008), s.202.

2.2. Relativism

En relativist ifrågasätter inte (nödvändigtvis) MR:s idé om jämbördighet, men han eller hon förutsätter inte att de också ska *tillämpas* likvärdigt.³⁴ Tidigare har vi sett svårigheten i implementering, och inte ens en ratificering innebär automatiskt att rättigheterna efterlevs.

Begreppet relativism är ofta förknippat med kulturella värderingar. Vissa värden kan överlappa kulturgränser, men varje kultur anses ha ett eget moraliskt system,³⁵ och det kan av flera anledningar vara olyckligt att tvinga in alla under samma kodex. Ingen kultur kan bedömas vara fel eller mindre respektabel³⁶ eftersom:

“...all truths are subject to the norms and expectations of a specific culture, [...] neither liberties nor value claims should be considered to be fundamentally inherent to human nature.”³⁷

Universalism liknas ibland vid västerländsk indoktrinering, vilken såväl relativister som icke-västerländska stater motsätter sig.³⁸ Det handlar inte bara om normativ omvändelse, utan kan ses som en identitetsfråga.³⁹ Med kolonialismen i åtanke börjar varningsklockor kanske ringa här, och det är det relativisten tar avstånd ifrån. Västerländsk forskning är vinklas lätt mot en övertro på sina egna värderingar, medan den akademiska världen utanför väst vill framhäva kulturella avvikelser.⁴⁰ För västvärlden blir det lätt en balansgång mellan arrogans och välvilja,⁴¹ som kan framstå som ”imperialistisk humanitet”.⁴² Men även relativism kan användas till västvärldens fördel, och inte ens FN har stått fria från anklagelser om kulturella influenser. Det går nämligen att argumentera för att FN-stadgan konstruerades i en politiskt västerländsk miljö, och med moraliskt västerländska värden.⁴³

Ett i sammanhanget belysande exempel på att universalism inte är helt självskrivet ens i väst, är praxis kring dödsstraff. UDHR fastställer att ingen får utsättas för ”grym behandling”, men förbjuder inte uttryckligen dödsstraff. USA och Europa tolkar det olika.⁴⁴ Det är svårt att motsäga sig existensen av kulturell relativism rakt av.⁴⁵

---

³⁴ Donnelly (2007), s.283.

³⁵ Thakur (1994), s.146.

³⁶ Prasad (2007), s.591.

³⁷ Ibid., s.590.

³⁸ Baehr (2009), s.35.

³⁹ Peterson (2004), s.23+25.

⁴⁰ Reichert (2006), s.24+28.

⁴¹ Donnelly (2007), s.304f.

⁴² Ibid., s.298.

⁴³ Thakur (1994), s.158.

⁴⁴ Donnelly (2003), s.95f.

⁴⁵ Donnelly (2007), s.294.

MR är, som redan konstaterats, i praktiken nationsbundet från ett implementeringsperspektiv.⁴⁶ Ingen internationell överenskommelse övertrumfar nationell lag, och det faktum att dessa lagar skiljer sig åt kan vara ett konkret tecken på relativism – även om lagarna stiftats av ledare och inte självklart har grund i folkopinion.⁴⁷ De internationella rättigheterna är dock utformade för och riktade till individer. Bara det enkla ställningstagandet är kontroversiellt i vissa kulturer.⁴⁸ Västerländsk praxis där var och en ansvarar för sina egna handlingar, faller sig onaturlig för kollektivistiska civilisationer där till exempel hämnd kan drabba hela släkter.⁴⁹

Idealt kan kulturell relativism föranleda fruktbara idéutbyten.⁵⁰ Faran med relativism kan vara att bli *för* accepterande, så att till exempel president Mugabes hetsande till homofobi i Zimbabwe ursäktas som kulturellt betingad.⁵¹ Även den mest inhumana regering skulle gå fri från ansvar. Risken för den sortens överdrifter gör många forskare i väst skeptiska till idén om relativa rättigheter.⁵²

2.3. Europas regionala regim

Till följd av bristen på en global verkställande makt och övervakningssystem började regionala lösningar växa fram på 1950-talet. Tre så kallade regimer har utvecklats till fullo: en afrikansk, en interamerikansk och en europeisk.⁵³ Behovet av dem grundar sig även i geografisk och kulturell närhet, samt ett tillvaratagande av regional kompetens.⁵⁴

Först ut av regimerna var den europeiska, som inom ramen för Europarådet bildade egna konventioner för MR – Europeiska konventionen 1950 för civila och politiska rättigheter, och Europeiska sociala stadgan 1961 för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.⁵⁵ För dessa ändamål upprättades Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter och Europadomstolen för mänskliga rättigheter, som sedan 1999 är ersatt av Europarådets

---

⁴⁶ Donnelly (1986), s.617.

⁴⁷ Thakur (1994), s.144.

⁴⁸ Cakmak (2004), s.102.

⁴⁹ Thakur (1994), s.145.

⁵⁰ Prasad (2007), s.595.

⁵¹ Ibid., s.593.

⁵² Thakur (1994), s.145f.

⁵³ Cakmak (2004), s.104.

⁵⁴ Weston, Burns H., Lukes Robin Ann och Hnatt, Kelly M. (1987) "Regional Human Rights Regimes: A Comparison and Appraisal", s.589f.

⁵⁵ Ibid., s.592f.

kommissionär för mänskliga rättigheter.⁵⁶ Den europeiska regimen är ensam om att ha överstatliga organ som inte bara fungerar övervakande.⁵⁷

Den europeiska kontexten är jämförelsevis kulturellt och ideologiskt homogen, och staterna bifaller konventionerna utan större invändningar. Regimen stärks anmärkningsvärt genom den sortens uppslutning.⁵⁸ Inomeuropeiska relationer anses vara goda nog för att ha en gemensam domstol,⁵⁹ men noterbart för den här uppsatsen är att regimen endast innefattar Europarådets medlemmar, och dit hör alltså inte Vitryssland, som enda nation på den europeiska kontinenten.⁶⁰ Vid rättsprocesser består juryn av sju domare, varav en från den berörda statens, som ska kunna bidra med insidesperspektiv.⁶¹

2.4. NGO:er i MR-sammanhang

Så långt kan MR-praktiseringen sammanfattas som styrd av separata nationalstater under viss påverkan av överstatliga organ. Det finns dock andra aktörer som hittat sina egna arenor. I det civila samhället återfinns otaliga NGO:er med MR på agendan, som dock ofta åsidosätts i en statscentrerad diskurs.⁶²

Suveränitet åt sitt land är för många statliga aktörer av högre prioritet än att värna MR. Under endast en omständighet – folkmord – är utländsk intervention acceptabel.⁶³ Det är en kutym som av diplomatiska skäl respekteras i stor utsträckning inom den internationella politiken. Ingripande kan inverka negativt på handelsrelationer, samt göra det egna landet mottagligt för kritik. Dyliga farhågor är irrelevanta för NGO:er, som inte har någonting att äventyra i det avseendet.⁶⁴ Intressant nog förs diskussionen huruvida NGO:er utvecklat sin egen form av suveränitet,⁶⁵ en hint om deras växande inflytande.

Redan vid utformandet av UDHR 1948 deltog NGO:er, som fortsatt påverka sedan dess. Vissa av dem har fortsatt rätt att delta vid FN, och några har även arbetat gentemot EU, OSSE och Europarådet.⁶⁶ FN:s svaghet i sammanhanget är deras vetosystem, en eftergift till stormakterna som innebär att de vid kontroversiella frågor ofta står vanmäktiga. Enfrågeorganisationer kan fokusera direkt på problemen, och samtidigt lättare undgå

---

⁵⁶ Ibid., s.594.

⁵⁷ Donnelly (2007), s.283.

⁵⁸ Donnelly (1986), s.622f + 636.

⁵⁹ Weston et al. (1987), s.593.

⁶⁰ Council of Europe (2011) *47 countries, one Europe*,
<http://www.coe.int/aboutcoe/index.asp?page=47paysleurope&l=en>.

⁶¹ Weston et al. (1987), s.596.

⁶² Thakur (1994), s.154.

⁶³ Donnelly (2007), s.289.

⁶⁴ Tsutsui (2004), s.589f.

⁶⁵ Cakmak (2004), s.102.

⁶⁶ Ibid., s.101, 107, 110.

beskyllningar om partiskhet. NGO:ers neutralitet är en av deras främsta tillgångar.⁶⁷ De verkar fria från politisk eller ideologisk tillhörighet, utan hänsyn till lönsamhet. Minst fem funktioner fyller de på en internationell arena: de bildar opinion, för upp frågor på dagordningen och bedriver lobbyverksamhet vid internationella överenskommelser, samt övervakar sina intressen och vidtar direkta åtgärder.⁶⁸

Lokala och nationella NGO:er har inte sällan förmånen att representera sitt samhälle bättre än transnationella, vilket också ger dem större legitimitet. De har större kännedom om sammanhang, traditioner och policyer, vilket kan ge dem ett kulturellt övertag och ökad möjlighet att anpassa sig efter situationen. Dessutom har de lättare tillgång till användbar information. Men hierarkier mellan NGO:er skapas ändå utifrån kapacitet och resurser, vilket de större – och då ofta transnationella – NGO:erna vanligen besitter i större utsträckning.⁶⁹

Åter till de hypoteser som nämndes i problemställningen. Den omtvistade universalismen påstås ha varit obestridd vid ett förberedande möte i Bangkok inför världskonferensen om mänskliga rättigheter 1993, där asiatiska NGO:er sammanträdde. Detta medan deras regeringar ifrågasatte den universella giltigheten i frågan. Uppgiften kommer från en bok av Peter R. Baehr, en nederländsk MR-professor vars syfte är att fastställa människorättsorganisationers roll inom internationella relationer. Kulturell relativism behandlas i ett försumbart stycke där just Bangkok-mötet står i fokus. En antydning till generalisering är att icke-västerländska organisationer i högre grad skulle tendera att vara universalistiska än deras hemländer.⁷⁰

En annan källa gör gällande att ”internationella NGO:er” skiljer sig från andra främst genom att ”basera sitt påverkansarbete mer konsekvent på internationell rätt”. Arbetsdokumentet av Jan Wouters och Ingrid Rossi vid Leuvenuniversitetets juridiska institution beskriver internationella NGO:er som de som verkar i fler länder än sitt eget. Det är ett svepande grundantagande i en text som för övrigt undersöker MR-organisationers roll, utformning och juridiska ramar.⁷¹ En dylik teori kan innebära att internationella NGO:er lutar mer åt universalism. Mycket mer finns tyvärr inte att gå på beträffande kombinationen människorättsorganisationer och universalism.

---

⁶⁷ Thakur (1994), s.148f.

⁶⁸ Ibid., s.153.

⁶⁹ van Tuijl (1999), s.510.

⁷⁰ Baehr (2009), s.35f.

⁷¹ Wouters et al. (2001), s.6.

3. METOD

Som konstaterats är uppsatsen en deskriptiv studie av tre människorättsorganisationer som utifrån sina egna förutsättningar arbetar med fallet Vitryssland. Målet är som vi konstaterat att kartlägga uppfattningar om universalism inom europeisk MR-problematik och få insyn i tankesätt och kontext som omgärdar detta, för att på så vis utveckla universalismteorin. Låt mig redan här förekomma eventuell kritik mot det beskrivande metodvalet, för givetvis kommer studien inte stanna vid ett insamlande av material. Forskningsuppgiften ligger liksom för andra uppsatser snarare i den analys och bearbetning materialet ifråga kommer att genomgå.

Avsikten med en komparativ analys är att få variation i underlaget. Antingen kommer resultaten visa att organisationernas tillvägagångssätt liknar varandra, trots deras olika bakgrunder – eller kommer de att visa skillnader i strategi, vilka möjligen skulle kunna förklaras just med de skilda utgångspunkterna. En inhemsk organisation ska studeras ihop med två internationella (båda med europeisk grund) för att belysa eventuella skillnader i ansats.

Tolkningen följer på utslaget av själva studien. Jag har visserligen en hypotes om NGO:ernas universalitet, men då den bygger på ytliga slutsatser finns inte någon tidigare forskning att bekräfta eller motbevisa i egentlig mening. I stort ägnar jag mig istället åt en induktiv metod där materialet friare ska kunna leda till slutsatser. Empirin får alltså större spelrum att leda fram till ny teori.

3.1. Val av NGO:er

Nedan följer en kort presentation av organisationerna, för att kunna motivera valet av dem:

- *Amnesty International (AI)* – grundad av britten Peter Benenson och med dagens huvudkontor i London. Startade 1961 och är nu världsomspännande med runt 3 miljoner medlemmar. Verkar för alla människors lika rättigheter där det behövs, och begränsar sig alltså inte till ett urval länder, men Vitryssland är ständigt bevakat.⁷²
- *Civil Rights Defenders* – uppkom i Sverige och utgår från Stockholm. Började 1982 som *Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter*. Verksamheten berör politiska och medborgerliga rättigheter i 13 länder och regioner i främst Östeuropa och Centralasien.⁷³

---

⁷² Amnesty International (2011) *The History of Amnesty International*, <http://amnesty.org/en/who-we-are/history>.

⁷³ Civil Rights Defenders (2009) *Historik*, <http://www.civilrightsdefenders.org/history/>.

- *Human Rights Centre Viasna* – vitryska rötter och huvudkontor i Minsk. Grundad 1996 av Ales Bialatski. De 200 medlemmarna finns inom Vitryssland, och det är även MR-utvecklingen i det egna landet som hela verksamheten kretsar kring.⁷⁴

Tre organisationer av olika storlek, geografiskt ursprung och ålder, samt med olika stora verksamhetsregioner. AI är så pass stora på MR-området att de ofta är ganska givna i undersökningar som den här, och de har dessutom ett globalt perspektiv som kan vara intressant att iaktta. En annan ytterlighet finner vi i Viasna, som i brist på storlek istället har närheten till sitt uppdrag, och är kanske en av de mer framträdande vitryska MR-organisationerna. Vad Civil Rights Defenders beträffar anses de här ligga ungefär mitt på skalan av stor och liten, spridd och koncentrerad, gammal och (relativt) ny. De tre organisationerna är ständigt återkommande i såväl litteratur som nyhetsartiklar om MR-situationen i Vitryssland.

Valet av organisationer som inte är nischade på till exempel yttrandefrihet är medvetet, då studien har ambitionen att överskåda MR-frågorna på bred front. Andra urvalskriterier var att organisationerna skulle vara väletablerade och internationellt erkända, att de (förstås) skulle arbeta aktivt med Vitryssland, samt att de sammanställer sina egna nyheter. Även om AI har en svensk avdelning intresserar sig den här studien mer för organisationens kärna och ägnar sig därför åt originalhandlingarna för att komma ifrån eventuell översättningsdiskrepans. Citat kommer att återges på originalspråk.

3.2. Kvalitativ textanalys

Syftet att undersöka organisationernas universalistiska perspektiv ska uppfyllas genom kvalitativ textanalys, för vilken organisationernas egna nyhetsartiklar kommer ligga till grund. De valda artiklarna är bland de första rapporteringarna av respektive organisation om de tre händelser som introduceras nedan, och är tänkta att avspegla en tidig reaktion. Den allra första artikeln var i vissa fall av typen ”vi återkommer när vi har mer information” och var alltför kort för kunna säga något alls. För den enda av händelserna som gick att förutsäga finns även organisationernas ”prognoser”. Övriga händelser undersöks genom en artikel per händelse.

Dokument som dessa finns lättillgängliga på deras respektive hemsidor, och är avsedda för allmänheten. Naturligtvis är det tillrättalagda texter, men de explicita resonemang som framhävs är just vad studien söker. Därtill ska det outtalade uppmärksammas – vad är det som

---

⁷⁴ Human Rights Centre Viasna (2002) *About Viasna*, <http://spring96.org/en/about>.

inte sägs, och vad skulle det kunna betyda att just det utlämnats? Det som upplevs viktigt eller oviktigt är båda expressivt, liksom omfattning, betoning och prioriteringar.

Då avsikten är att skapa en helhetsbild av situationen, tycks en kvalitativ textanalys lämplig, men också för det är uppfattningar och attityder som är det intressanta här, snarare än mätbara värden eller uppvisade prestationer. Utöver de konkreta frågeställningarna ska olika frågor ställas till texterna (se nästa stycke), för att kunna jämföra organisationernas ansats. Intressant är om de tar upp samma regelverk och aktörer, och beskriver dem på liknande sätt, eller om de betonar dem olika. Särskild uppmärksamhet fästes vid subjektiva beskrivningar som går över rena observationer, ord som uttrycker extra avståndstagande, och åsiktsfärgade formuleringar som frångår saklighet och neutralitet.

3.3. Frågor till texten

Tre stycken konkreta, nutidspolitiska händelser ställs här upp, med intentionen att ha dem som jämförelsepunkter för organisationernas syn på och omnämnande av dem:

- Det kontroversiella presidentvalet i december 2010.
- Gripandet av människorättskämpen Ales Bialatski i augusti 2011.
- Lagändringen i oktober 2011 som skärper mötes- och föreningsfriheten.

Fler eller färre händelser skulle kunnat ställas upp, men tre bedömdes som tillräckligt många för att ett någorlunda brett underlag, och få nog att hinnas med inom ramen för en kandidatuppsats. De tre fallen tillhör några av de mest uppmärksammade under det gångna året, så att det finns mycket material och att samtliga organisationer både har rapporterat om dem och dessutom gjort extensiva uppföljningar. Mer rapportering och hög grad av kontrovers innebär troligen fler och starkare ställningstaganden.

För var och en av dessa händelser kommer frågeställningarnas dimensioner att granskas genom en uppsättning frågor som återfinns i bilaga 1. Organisationernas relation till universalism kommer knappast vara manifesta, så det abstrakta begreppet kommer att operationaliseras genom ett sökande efter dess mer konkreta regelverk och aktörer inom FN respektive Europarådet. Svaren på frågorna kommer att vävas ihop till en löpande text och inte besvaras enskilt i empiridelen.

Frågorna kommer att användas på var och en av artiklarna för de tre händelserna, för att få en tydligare bild av hur organisationerna varierar eller sammanstrålar i sina beskrivningar. Uppställningen händelse för händelse faciliterar en överskådlig jämförelse av uppfattningarna av en och samma företeelse. En kort bakgrund ges till var händelse, innan organisationernas

framställning tar vid. I analysen kommer resultaten behandlas mer övergripande, och resonemanget kommer att följa frågeställningarna som en försäkran på att de blir besvarade.

3.4. Metodkritik

Den i huvudsak induktiva ansatsen kan vara svår att hålla, inte minst med tanke på förförståelsen. Jag hoppas dock kunna undvika att endast se det som skulle ge de mest fördelaktiga slutsatserna, och förhålla mig öppen, men fortfarande bara för det som är relevant för problemställningen. Även frågeställningarna samt frågorna till texten är i huvudsak öppna, och även avsaknad på svar inom någon kategori kommer att tas hänsyn till.

Mänskliga rättigheter är förvisso något jag hyser ett stort personligt engagemang för, utan det intresset skulle jag knappast valt just det ämnet – men jag ser ingen anledning att vinkla resultaten i någon riktning. Att helt bortse från mitt eget perspektiv som västerlänning vore obetänksamt, men eftersom det inte går att ändra måste jag bara förbli medveten om min egen kontext och ifrågasätta mina egna reflektioner utefter den.

En granskning av litteraturen till teorin visar en klar dominans av västerländska manliga forskare. En förklaring skulle kunna vara att forskare av annan geografisk härkomst gärna fokuserar på kulturell relativism och regionala regimer, ur *deras* synvinkel. Hur önskvärt det än hade varit, är till exempel den asiatiska traditionen av liten relevans för mitt arbete. Att författarna främst är amerikaner är olyckligt, men det beror på att mycket av den här typen av forskning bedrivs just där – likväl är det något jag får hålla i åtanke.

Beträffande händelserna nyhetsartiklarna bygger på bör inte källkritiken vara något problem. Vad som verkligen hände eller inte, organisationernas objektivitet etcetera, behöver jag inte ta alltför stor hänsyn till, då det är NGO:ernas *framställning* jag är ute efter, och den är tämligen oförställd. Visserligen är MR ett känsligt ämne i vissa kretsar, men oavsett vilka resultat den här studien får lär den inte skapa några kontroverser eller påverka verksamheten för organisationerna.

4. EMPIRI

4.1. Resultatredovisning

4.1.1. *Presidentvalet*

Den 19 december 2010 hölls presidentval i Vitryssland, och under tvivelaktiga former blev Aljaksandr Lukasjenka omvald med nästan 80 % av rösterna. Övriga kandidater tilläts förvisso delta i debatter och fick bland annat hålla två halvtimmesslånga, nationssända tal var –

men något reellt hopp om maktskifte påstås inte ha funnits.⁷⁵ Vallokalerna hann knappt stänga förrän protester om valfusk startade, varpå mobilnät och strategiska internetsajter stängdes ner för att förhindra oberoende medierapportering från att nå ut. Tiotusentals oppositionsanhängare, journalister och civila demonstrerade i Minsk under kvällen, och möttes av kravallpolis.⁷⁶

Sju av de nio utmanande presidentkandidaterna blev slagna och/eller frihetsberövades i någon form. Mot några av dem väcktes åtal som fördes upp i domstol innan månaden var över och tre stycken fem- till sex-åriga fängelsestraff utdelades.⁷⁷ Ett 20-tal journalister av blandad nationalitet misshandlades, arresterades och dömdes till högsta straffsats för ”deltagande i olagliga demonstrationer”, två veckors fängelse. Två av dem anklagades för anstiftan till uppror och riskerade betydligt längre straff.⁷⁸ Totalt greps mer än 600 demonstranter av KGB:s underrättelsetjänst, och dömdes till kortare fängelsestraff, medan ett okänt antal människor skadades.

OSSE som övervakade valet bedömde det som ”bristfälligt” och uttryckte kritik mot våldsamheterna.⁷⁹ Statens agerande fördömdes från flera håll internationellt, bland annat av EU:s höga representant Catherine Ashton och USA:s utrikesminister Hillary Clinton i ett gemensamt uttalande.⁸⁰

4.1.2. Organisationerna om valet

Inför valet uttryckte alla tre organisationer oro. AI listade Vitrysslands olika problemområden som skulle kunna avspeglas i valet. Civil Rights Defenders berättar mer hur de kommer att bevaka valet, och Viasna tar upp oegentligheter som redan har begåtts under förtidsröstningen. Farhågorna bekräftas, och i dagarna efter den 19 december publicerar de varsin redogörelse för händelserna – Viasna uppdaterar många kortare iakttagelser, men sammanställer en större rapport.

---

⁷⁵ Radio Free Europe/Radio Liberty (2010) *Lukashenka Declared Belarus Victor After Clashes, Detentions*, http://www.rferl.org/content/opposition_claims_fraud_as_belarus_votes_for_president/2252753.html.

⁷⁶ Freedom House (2010).

⁷⁷ Parfitt, Tom (2010) *Belarus Presidential Candidates Charged Over Election Protests*, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/30/belarus-lukashenko-rivals-charged-over-protests>.

⁷⁸ Reporters Without Borders (2010) *At Least 25 Journalists Detained, Two of Them Facing 15-Year Jail Terms*, <http://en.rsf.org/belarus-at-least-25-journalists-detained-22-12-2010.39136.html>.

⁷⁹ Parfitt (2010).

⁸⁰ The European Union at the United Nations (2010) *Belarus: Joint Statement by EU High Representative Catherine Ashton and US Secretary of State Hillary Clinton on post-Presidential Elections Situation*, http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_10532_en.htm.

De tre ger en ganska enad bild om en nation som gjort ansträngningar för att etablera rättrådighet inför valet, men att ”de förbättringar som skett [endast är] kosmetiska”.⁸¹ AI pratar om ”fragile signs of openness”,⁸² och låter något mer hoppfulla än Civil Rights Defenders som mer eller mindre avfärdar det som ett bländverk utan substans, ett spel för de västerländska gallerierna, istället för de radikala reformer som skulle behövas. Viasna preciserar nya tillägg i vallagen som förbättringar till valprocessernas normativa bas, såsom ökad respekt för civila och politiska rättigheter under kampanjen.

Organisationerna ser alla allvarligt på MR:s allmänna status i landet. Det talas om att staten förfogar över ”förtryckarverktyg” som används för att ”påminna oliktankande om vilket land de lever i” – Civil Rights Defenders använder epitetet ”Europas sista diktatur”.⁸³ Viasna är försiktigare i sina uttalanden och exemplifierar landets MR-förakt mer konkret, medan de andra utmålar ett samhälle där MR regelbundet överträds och MR-försvare trakasseras. AI tar exemplet med statens upplösande av Viasna, vilket av FN:s MR-kommission utpekats som ett brott mot föreningsfriheten. De är ensamma om att behandla sin hjärtefråga dödsstraffet, som de tar upp som en särskild punkt där Vitryssland utmärker sig som enda tillämplande stat i både Europa och forna Sovjetunionen. Det poängteras att Vitryssland haft 19 år på sig att omforma Sovjets straffrättsliga system utan att bemöda sig.⁸⁴

I efterhand markeras valet som orättvist och brutalt. Bristen på transparens gör att Viasna inte litar på att folkets vilja gjorts gällande, och de är också missnöjda med kandidaternas ringa tillgång till media, Lukasjenkas exponering i densamma, samt hans utnyttjande av övriga statliga medel. De ifrågasätter även valförrättarnas partiskhet, och påpekar att oppositionen utgjorde en försvinnande liten del av den valkommissionen. Staten påstås ha misslyckats med att uppfylla flera ”international standards for democratic elections”.⁸⁵

Civil Rights Defenders gick ut hårt redan före valet med att varna EU-makthavare som Carl Bildt för att låta sig invaggas i falsk säkerhet. De hyste inga tvivel om att Lukasjenka skulle bli omvald och att allt skulle återgå till det vanliga.⁸⁶ Däremot kunde de inte förutsäga våldsamheterna som bröt ut. Särskilt förfasar de sig över hur en av presidentkandidaterna

---

⁸¹ Hårdh, Robert (2010) *Vitryssland: Låt oss inte luras av diktatorns potekinkuliss*, <http://www.civilrightsdefenders.org/se/news/11017/>.

⁸² AI (2010) *Belarus Elections: Key Human Rights Concerns in Belarus*, <http://amnesty.org/en/library/asset/EUR49/009/2010/en/a8f634f2-dd16-4f33-a64e-8d08e2afe487/eur490092010en.html>.

⁸³ Hårdh (2010).

⁸⁴ AI (2010).

⁸⁵ Human Rights Center Viasna (2010) *Preliminary Report of Independent Observation*, <http://spring96.org/en/news/39904>.

⁸⁶ Hårdh (2010).

misshandlades svårt, och sedan fördes bort från sjukhuset. De ”vet inte säkert vem som ligger bakom” vad de rubricerar som ”rena maffiametoden”.⁸⁷

AI vittnar om ”irregularities”, och att de styrandes reaktion på fredliga protester bekräftar deras ringaktning av yttrandefrihet, samt hur kraftfullt de är beredda att försvara sina positioner. Krav framförs på att de gripna ska släppas, i annat fall kommer de klassificeras som samvetsfångar.⁸⁸

Att valobservatörer från OSSE var närvarande när löften utdelades till oppositionens valkommissionärer hindrade inte att dessa löften sedan bröts.⁸⁹ Bara AI har explicita krav på vitryska statens ansvarstagande och utredning.

4.1.3. Gripandet av Ales Bialiatski

Den 4 augusti 2011 arresterades människorättsaktivisten Ales Bialiatski i sin hemstad Minsk, efter att familjens lägenhet, fritidshus och hans kontorslokaler genomsökts tidigare samma kväll. Den officiella anklagelsen löd skatteflykt, men omvärlden misstänkte omedelbart att gripandet är politiskt motiverat.⁹⁰

Redan vid Vitrysslands självständighet engagerade sig Bialiatski i oppositionen mot president Lukasjenka, för att efter en våldsam folkomröstning 1996 bilda en människorättsorganisation vid namn ”Viasna”, det vitryska ordet för ”våren”. Som organisationens ledare har Bialiatski belönats med internationella priser,⁹¹ han har också haft inflytande genom sin post som vice ordförande för International Federation for Human Rights och har väckt stor uppmärksamhet utomlands.

Icke-registrerade organisationer är sedan några år kriminaliserade i Vitryssland. Viasna förbjöds av staten 2003, och fick avslag på sina ansökningar om registrering – men fortsatte sin verksamhet. På grund därav varnades Bialiatski av åklagarmyndigheten i februari, ett halvår före gripandet.⁹² För att undkomma statens försvårande regelverk för NGO:er öppnade han bankkonton utomlands, vilket när det uppdagades tolkades som privat skattesmitning.

---

⁸⁷ Civil Rights Defenders (2010) *Demonstranter misshandlades och arresterades*, <http://www.civilrightsdefenders.org/se/news/11036/>.

⁸⁸ AI (2010) *Belarus Urged to Stop Clampdown on Opposition*, <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/belarus-urged-stop-clampdown-opposition-2010-12-20>.

⁸⁹ Viasna (2010) *Member of Opposition Allowed to Sign Fewer Ballots Than Was Promised in Presence of OSCE Observers*, <http://spring96.org/en/news/39210>.

⁹⁰ Office for a Democratic Belarus (2011) *Rights Defender Ales Byalyatski Facing Charge of Large-Scale Tax Evasion*, <http://democraticbelarus.eu/node/13256>.

⁹¹ Forum för Levande Historia (2008) *Per Anger-pristagare 2006*, <http://www.levandehistoria.se/projekt/peranger/pristagare2006>.

⁹² FIDH - International Federation for Human Rights (2011) *Warning Against Mr. Ales Bialatski, President of the Human Rights Centre (HRC) "Viasna"*, <http://www.fidh.org/Warning-against-Mr-Ales-Bialatski>.

Förbrytelsen avfärdades dock som fabricerad av en upprörd omvärld. Landets oberoende journalistkår, Belarusian Association of Journalists (BAJ), menade att gripandet var godtyckligt och endast syftade till att ”hindra Viasna från att agera, och från att existera”.⁹³ Även flera regeringar fördömde tilltaget, och upprördes ytterligare när Bialiatki i november dömdes till fyra och ett halvt års fängelse. EU:s höga representant kallade det ”en symbol för de allt intensivare repressalierna mot landets civilsamhälle”.⁹⁴

4.1.4. Organisationerna om gripandet

Även gripandet av Bialiatki ser organisationerna allvarligt på. AI och Viasna ställer krav på frisläppande, medan Civil Rights Defenders ger en kort rapportering med uttalande av en egen expert. Viasnas särskilda koppling till fallet märks inte alltför tydligt. Dock skymtas patos i formuleringar som den om hur deras engagerade är ”united by the faith in the importance of their mission”. De delar också BAJ:s uppfattning att staten är ute efter att förstöra organisationen, och dessutom hämnas på Bialiatki.⁹⁵ Civil Rights Defenders menar att skatteanklagelserna var ett svepskäl ”för att tysta kritiska röster” och ”skrämma människorättsrörelsen”.⁹⁶ För vidare information hänvisar de till Viasnas hemsida.

AI håller med om att det är politiskt motiverat, och framställer även rättegången som orättvis. Återigen refereras det till ett systematiskt förföljande av MR-försvare, och man vädjar till vitryska myndigheter att upphöra med det. De bör dessutom betyga Bialiatkis rättsliga garantier och rätts säkerheten i hans utredning. AI påminner om att Vitryssland har skyldigheter gentemot internationell MR-lagstiftning, och att de enligt UDHR är förpliktigade att skydda människorättsförsvare.⁹⁷

Viasna gör inga utfall direkt riktade mot den egna staten – även om deras beslut att upprätthålla verksamheten kanske uppfattas som en provokation – men påtalar utifrån kommande konsekvenser, som att Vitryssland kan ha försatt sig i ökad isolering som kan komma att drabba deras ekonomi. Annars vänder de sig istället mot omvärlden, beklagar Litauens utlämnande av de bankuppgifter som sedan fällde Bialiatki. Deras kanske starkare

---

⁹³ Belarusian Association of Journalists (2011) *Ales Bialiatki*, <http://baj.by/m-p-viewpub-tid-37-pid-1.html>.

⁹⁴ Makhovsky, Andrei (2011) *Belarus Jails Rights Activist for Tax Evasion*, <http://www.reuters.com/article/2011/11/24/us-belarus-belyatsky-idUSTRE7AN0FO20111124>.

⁹⁵ Viasna (2011a) *Statement of Human Rights Center Viasna*, <http://spring96.org/en/news/44957>.

⁹⁶ Civil Rights Defenders (2011) *Människorättsförsvare riskerar upp till sju års fängelse*, <http://www.civilrightsdefenders.org/se/news/13263/>.

⁹⁷ AI (2011) *Document - Belarusian Human Rights Defender Arrested*, <http://amnesty.org/en/library/asset/EUR49/016/2011/en/f5ae1368-2f93-4a6d-bc10-9f07570c831b/eur490162011en.html>.

appell är dock uppmaningen till ”the international community to apply all possible means of political and legal pressure”.⁹⁸

4.1.5. Lagändringarna

I Vitrysslands representanthus den 3 oktober 2011 framfördes lagändringar som ska inskränka befintliga rättsakter inom mötes- och föreningsfrihet. Ingen motion hade förannonserats, media och omgivning hölls ovetande tills lagförslagen hade gått igenom och fortsatt till den övre kammaren.⁹⁹ Den 21 oktober röstades de igenom även där.

Ett av tilläggen syftar till att stärka statens säkerhetspolitik genom ökade befogenheter för KGB, de två andra handlar bland annat om att införa ytterligare förbud mot icke auktoriserade aktioner av offentliga protester eller politiska åsikter, samt att begränsa typen av miljöer där tillåtna församlingar får äga rum.¹⁰⁰ Finansiering för dylika massmöten måste redovisas, vissa donationer är inte tillåtna. Seminarier eller information får inte förekomma hur som helst. Flera av ändringarna kommer försvåra verksamheten för människorättsorganisationer.

FN menar att tilläggen allvarligt kommer att hota grundläggande mänskliga rättigheter.¹⁰¹ OSSE påtalar att Vitryssland överskrider deras tidigare överenskommelser beträffande civilsamhället, och att de genom de nya lagändringarna distanserar sig än mer från ”den internationella arenan”.¹⁰²

4.1.6. Organisationerna om lagen

Rapporteringen av den här händelsen är lite speciell, främst med tanke på att Civil Rights Defenders och AI gått samman med flera andra organisationer i ett vädjande till Vitryssland om att avstyra lagändringarna, innan det att de skulle överläggas i den övre kammaren. De båda organisationerna sammanställde ändå varsin artikel där vädjandet summerades.

Viasnas artikel publiceras när lagändringen redan signerats av Lukasjenka – landets ”dictator” som de benämner honom. Främst konstaterar de vad tilläggen kommer medföra,

---

⁹⁸ Viasna (2011a).

⁹⁹ Office for a Democratic Belarus (2011) *Belarus Parliament Passes Draft Amendments to Mass Events Law*, <http://democraticbelarus.eu/node/13680>.

¹⁰⁰ OSSE (2011) *Chairperson Condemns New Restrictions on Freedom of Assembly and Association in Belarus*, <http://www.osce.org/cio/84273>.

¹⁰¹ UN News Centre (2011) *New Laws in Belarus Threaten Basic Human Rights, UN Experts Say*, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40510&Cr=rapporteur&Cr1=>.

¹⁰² OSSE (2011).

men rapporterar också vilken kritik de väckt bland allmänheten, civilsamhället och västvärlden. Lagarna kallas ”draconian”, och anses avstyra alla former av protester.¹⁰³

Det gemensamma vädjandet från bland annat Civil Rights Defenders och AI är riktat mot det vitryska parlamentet, en uppmaning om att ogilla lagförslagen, då de skulle begränsa mötes- och föreningsfrihet. Därigenom skulle de drabba människorättsorganisationer, som inte heller skulle kunna erhålla utländsk finansiering längre – utöver alla tidigare repressalier. Ett hot ses i det stora tolkningsutrymme som lämnas av den typen av bred lag. Lagarna sägs göra civilsamhällets grupper nästintill laglösa.

Vidare instäms det i kritiken från Venedigkommissionen (egentligen Europakommissionen för demokrati genom lag, Europarådets rådgivande organ för konstitutionella frågor), som menar att lagarna kommer att gå hårdast åt NGO:er. Organisationerna är också eniga om hur tilläggen inte hör hemma ”in legislation of a country which has, for more than a decade, been a party to several key international human rights treaties”. De tycker att Vitryssland behöver bättre anpassa sin lagstiftning till yttrande-, förenings- och mötesfrihet, som de påpekar ingår i den internationella konventionen om civila och politiska rättigheter. Vädjandet syftar också till att få Vitryssland att helt upphöra med sin överdrivna statliga kontroll.¹⁰⁴

4.2. Analys

4.2.1. Universalistiska värderingar

För att återknyta till frågeställningarna ska nu förekomst av universalism inom NGO:erna utredas. Så länge rättigheter är villkorliga i någon mån tycks de gå att tolka. För att exemplifiera ur fallen ifråga kan gripandet av Ales Bialiatski strida mot bland annat artikel 10 i UDHR, där rätten till ”rättvis” rättegång och ”opartisk” domstol fastställs. Osäkerheten kvarstår då i att ingen vet vem som ska bedöma vad som är ”rättvisa” eller ”opartiskhet”. Men beträffande de tre undersökta organisationerna förefaller samstämmigheten vara relativt stor.

Först kan konstateras att det förekommer samröre mellan organisationerna (gemensamma vädjanden, hänvisningar till varandra), och att de alltså betraktar varandra som viktiga samarbetspartner som gynnas av att stå enade. Just enigheten antyder att de anser sig verka för

---

¹⁰³ Viasna (2011b) *Lukashenka Signs a Law Which Bans Any Protests*, <http://spring96.org/en/news/47408>.

¹⁰⁴ Article 19 (2011) *New Legislative Amendments Limiting Freedom of Assembly and Association and Imposing New Restrictions on Civil Society Groups in Belarus*, <http://www.article19.org/resources.php/resource/2787/en/new-legislative-amendments-limiting-freedom-of-assembly-and-association-and-imposing-new-restrictions-on-civil-society-groups-in-belarus>.

samma sak, att de har likartade åsikter. Konsensus mellan organisationerna ökar sannolikheten för att deras värderingar är universella.

Viasna deltar visserligen inte i vädjandet ifråga om lagändringarna, men det är troligen inte att tolka som ett bestridande. Ett kvalificerat antagande är snarare att det vore för kontroversiellt för dem att öppet liera sig med internationella NGO:er. Viasna tenderar att hålla saklig ton och inte bli fullt så emotionella som de andra. En tvekan inför alltför stark kritik skulle kunna uppfattas som ett avsteg från ett absolut fördömande, att Viasna möjligen skulle vara för påverkade av Vitrysslands MR-klimat för att se det som alltigenom fel. Ha i beaktande att universalismen är ovillkorlig, och minsta gradskillnad innebär en relativisering av MR.

Åter till det gemensamma vädjandet talas det där mycket om begränsande av yttrande-, mötes- och föreningsfriheten – ICCPR är det regelverk som åkallas, och som NGO:erna uppenbarligen fäster stor vikt vid. Att Vitryssland skrivit på internationella konventioner ses som ett starkt argument för att de nu begått MR-brott. Det påpekar även AI när de självständigt ifrågasätter gripandet av Bialiatki, och även påtalar nationens skyldighet att tillåta MR-organisationer.

På ett likartat sätt tar Viasna upp att Vitryssland inte följt ”internationell standard” vid valet 2010. Val i demokratiska nationer sätts alltså som förebild, vilket är att utgå ifrån att alla demokratier efterlever samma norm – det finns *ett* rättvist sätt att genomföra val på. I det ingår att folkviljan ska styra resultatet, såsom också stipulerats i artikel 21 i UDHR. I en annan artikel vädjar Viasna till ”världssamfundet”, en populär term som bland annat innefattar FN – men också andra organ som driver agenda för internationella relationer. Oavsett exakt vad som avses, visar det på att Viasna vänder sig mot någon form av allrådande rättesnöre, en rättfärdig makt som är oberoende av kontext. Tron på en sådan är i allra högsta grad universalistisk.

AI betecknar upphävandet av Viasna som ett brott mot föreningsfriheten såsom den formulerats av FN. Viasna står upp för denna rätt och fortsätter sin verksamhet – trots att det strider mot landets egna lagar. Det säger tydligt att de anser universella förordningar stå över nationella. Vitryssland kan inte ursäkta sig med att Viasnas existens skulle innebära något i stil med fara för staten, att statlig kontroll skulle syfta till ordning och trygghet. Ingen av organisationerna tycks ha overseende med att en dylik form av statlig kontroll skulle vara något annat än förtryck. Således finns inga relativistiska poänger att hämta.

Protester i fredlig form betraktas som ett legitimt uttryck för missnöje, menar både AI och Viasna. Det faller rimligen under yttrandefriheten, som enligt universalismen är okränkbar.

De som greps under demonstrationerna till följd av valet blir samvetsfångar, menar AI, som alltså inte finner någon grund till deras arresteranden enligt internationella mått. Vidare rubriceras Bialiatiskis rättegång som ”orättvis”, här förutsätts att det finns en norm att uppnå. I en av Viasnas artiklar efterfrågas en annan normativ bas – men *vilka* normer? De låter onekligen som att det bara finns ett givet ideal.

En genomsökning av Civil Rights Defenders egna artiklar i fallen innehåller inga åberopanden av UDHR (annat än i det gemensamma vädjandet), men det är förstås möjligt att det endast är en tillfällighet. Det visar emellertid att organisationen inte ständigt använder FN som facit, och kontrasten till de båda andras flitiga användning av organet är högst noterbar.

4.2.2. Europeiska och västerländska värderingar

Som nämnts i teorikapitlet kan UDHR och dylika konventioner härledas till västerländska kontexter, och universalismen är därmed tveksam. Den europeiska regimen samt europeiska och västerländska referenser utreds här separat.

Europeiska institutioner är inte särskilt vanligt förekommande i artiklarna. Vid ett tillfälle skriver Viasna om OSSE (som i första hand arbetar regionalt med säkerhets- och samarbetsfrågor i Europa) som upprätthållare av MR. De andra organisationerna stöder sig i det gemensamma vädjandet på Venedigkommissionen som alltså är ett organ inom Europarådet och tydligt kopplat till den europeiska regimen. I övrigt lyser regionens institutioner och konventioner med sin frånvaro.

När det gäller att skapa legitimitet för uttalanden verkar det följaktligen mer populärt att sammankoppla sig till FN och dess deklaration. UDHR och den europeiska regimen inrättades ganska tätt efter varandra, vilket i stort utesluter motiveringen om etablering genom ålder. Ett världsomspännande organ med universella anspråk tycks erfaras som mer fördelaktigt än ett regionalt system med geografiska specialiseringar som kanske skulle ta större hänsyn till en typiskt europeisk kontext. Uppenbarligen måste organisationerna se en poäng i att förlita sig på ett mer extensivt normverk. Återigen framträder klara yttringar av universalism.

För att gå vidare till frågan om internationella jämförelser använder Civil Rights Defenders epitetet ”Europas sista diktatur”, som ändå får ses som vedertaget. AI går något längre, då de diskuterar dödsstraffet och finner det befogat att konstatera att Vitryssland är den enda stat i Europa som alltjämnt tillämpar det. Det är knappast väsentligt för en relativist, som skulle kunna finna att dödsstraffet går i linje med Vitrysslands identitet. Jämförelsen hade dock inte kunnat vidgas från Europa till västvärlden, då dödsstraff förekommer i USA. Organisationen begränsar sig till europeisk kontext som om de inte vill dra uppmärksamhet till det faktum att

inte ens västvärlden är överens i frågan – här råder ingen konsensus, och kulturell relativism ligger närmare till hands.

Dessutom nämns att Vitryssland också är den enda forna Sovjetrepubliken med dödsstraff – en påminnelse om att landets identitet inte är självskriven. En sovjetisk stat i Europa tillhör kanske varken öst eller väst. AI ger också intrycket av att Vitryssland borde haft tid att utvecklas bort från sitt sovjetiska arvegods dödsstraffet sen självständigheten. En relativist skulle kanske inte förvänta sig en sådan utveckling, utan betrakta landets MR-situation som statisk.

Civil Rights Defenders framställer ”väst” som något att göra sig till inför – vilket mest framstår som att de särskiljer västvärlden från världssamfundet och utesluter övriga civilisationer från att agera rättfärdiga bedömare. Även Viasna pratar om kritik specifikt från ”väst”, som vore det irrelevant hur resten av världen reagerat. Kanhända är det ett varsel om kulturell relativism när västerländska uttalanden framhålls som mer tillförlitliga, mer angelägna.

4.2.3. Organisationernas kontext

Återstår då att besvara frågeställningen om organisationernas kontext. Här är det särdeles intressant att granska Viasna, och jämföra den med de båda övriga, då denna organisation har en tydlig särställning genom att befinna sig i händelsernas centrum. Till skillnad från de båda andra är det en inhemsk organisation, som enligt hypotesen i högre grad borde tendera mindre åt universalism.

Det redan diskuterade samarbetet mellan organisationerna tyder på att de ser sig som jämbördiga, att de arbetar utifrån samma paradig trots sina skilda kontexter. Viasna avviker i vissa avseenden, och i deras sakliga utlåtanden är det svårt att hitta värderingar av den sort den här studien bygger på. Det är emellertid vanskligt att säga om det beror på relativistiska drag, eftersom det torde vara mer riskfyllt för dem att agitera mot vitryska staten.

Viasna är också den organisation som använder som metod att påminna Vitryssland vilka konsekvenser deras agerande medför. De framför inga direkt hot, utan konstaterar bara vilka sanktioner omvärlden har möjlighet att inrätta. Tillvägagångssättet kan bero på att organisationen är så väl insatt i hur deras stat fungerar att konsekvensberäkning är en effektiv varning.

Av organisationerna framstår Civil Rights Defenders som mest tillgivna till den europeiska regimen. De uppehåller sig lite mer på regionnivå än de andra, men det går inte riktigt att avgöra vad det skulle betyda i termer av universalism. De diskuterar också sitt ursprungsland

Sverige, medan AI inte på något vis berör Storbritannien. Måhända har de sistnämnda rört sig längre från sitt ursprung, men det är anmärkningsvärt att de inte avhandlar det europeiska i större utsträckning. Då det är svårt att finna någon koppling till AI:s bakgrund i deras texter vill jag inte spekulera, utan konstaterar bara att de verkar vara den NGO som är mest neutral i frågan. Organisationernas bakgrund är inte särskilt framträdande i texterna.

5. AVSLUTANDE DISKUSSION

5.1. Slutsatser

Efter genomförd undersökning kan så konstateras att det verkar råda konsensus bland människorättsorganisationerna, de liknar varandra på en rad viktiga punkter som att sätta fokus på samma fel och brister, och samstämmigheten befästs genom avsaknad av konkurrens sinsemellan. Alla tre tycks utgå ifrån aprioriska ideal som de inte anser behöver förklaras. Existerar det bara en norm finns det ingen anledning att namnge eller beskriva den.

Att organisationerna hellre hänvisar till FN än till Europas motsvarigheter tyder på det universella systemets legitimitet, men då Civil Rights Defenders inte riktigt sluter sig till den benägenheten är det svårt att dra allmänna slutsatser. Utelämnandet av den europeiska regimen skulle också kunna innebära att Vitryssland ses som något utanför Europa, som inte fullt ut kan korrigeras av dess normer. Det bestrids dock av att nationen utpekas som eftersatt i en tänkt samfällid europeisk utveckling.

Vid några tillfällen väcks misstanken, som även påtalades i tidigare forskning, om det *västerländska* som allsmäktig norm istället för det universalistiska. Att likna västerländsk normgivning vid modern kolonialism är vådliga anklagelser att göra utan mer substans, här riskerar mina slutsatser att bli alltför normativa. Men nog anas en västerländsk ton i texterna – inte minst de gånger NGO-artiklarna väljer att bortse från FN:s alla medlemsländer och hänvisar till något så odefinierat som västvärlden.

Trots allt är hänvisningar till UDHR och världssamfundet den tydligaste tendensen, det är genom dem MR-brott definieras – som teorikapitlet mycket riktigt påpekade. De tre händelser jag behandlat kan alla sägas bryta mot en eller flera artiklar i UDHR. Ändå påtalas det inte konsekvent, och det går förstås att spekulera i vad det innebär, men det skulle bli alltför substanslöst.

På frågan om MR beskrivs som allomfattande blir svaret ett tämligen klart ”ja”. Ingenstans uttrycks motsatsen manifest, och endast i fallet om dödstraff kan relativism skönjas. Hypotesen om NGO:ers universalism ifråga om MR framställs således som bekräftad, det

tycks inte bara gälla asiatiska NGO:er. Att just internationella NGO:er skulle vara mer noggranna med UDHR är svårare att fastställa, då uppsatsen där gett ett lite tvetydigt resultat – bland annat i och med Civil Rights Defenders dragning åt det regionala. Organisationernas bakgrund verkar vara tämligen irrelevant i sammanhanget, vilket bland annat visas i att de arbetar på liknande sätt.

Som påpekats är det här en begränsad undersökning av endast tre NGO:er, vilket medför att resultaten kan vara svåra att applicera i vidare kontext. Det framstår dock som trovärdigt att europeiska NGO:er inte är främmande för universalistiska ideal, och att de inte hänger sig i någon högre grad till regionala europeiska regelverk.

5.2. Implikationer och metodkritik

Det har inte varit lätt att hitta renodlade svar på mina frågeställningar, eftersom det som framställs som universellt, mycket väl skulle kunna ses som västerländskt. Det har medfört att undersökningen har behövt bedrivas i två led, där inte bara universalism och relativism har ställts mot varandra, utan också europeiska/västerländska värderingar mot globalt applicerbara.

En kritik som kan uttryckas mot valet av nationsfall är att i Vitryssland är politiska och civila rättigheter kanske av större aktualitet än de som uttrycks i ICESCR, vilket kanske inte är så talade vad gäller *kulturell* relativism. Varken omvärlden eller Vitryssland självt har åberopat exempelvis kultur eller religion till försvar för landets praxis. Därav min fokusering på universalism, hellre än ett namngivande av dess motsats.

Min avsikt har varit att hålla mig saklig och konsistent i genomförande och analys för att uppnå god reliabilitet, alla artiklar har studerats genom samma frågor. Med analysramens hjälp anser jag mig också ha fått en heltäckande bild av just det jag ämnat undersöka.

5.3. Vidare forskning

Då jag tycker mig ha hittat ett förhållandevis ”nytt” område inom MR-forskningen finns det mycket potential för att bygga vidare. Ur organisationsperspektiv kunde det vara önskvärt att utförligare gå in på kontextens betydelse för deras verksamhet, om de till exempel arbetar olika inom och utom Europa, eller om utomeuropeiska NGO:er tycks påverkas av sina nationers relativistiska tendenser. En undersökning fokuserad på västerländska influenser och ideologier inom människorättsorganisationer skulle kunna gå betydligt djupare än vad jag har gjort här.

Min studie hade tjänat på att kunna utgå från forskning kring huruvida Vitryssland inkluderas i Europa i ett MR-sammanhang. Som det var nu kunde jag inte avgöra om organisationerna betraktade Vitryssland som tillhörande en annan kultur eller inte.

Den mest intressanta frågan som jag ser det, hade dock varit FN:s egentliga universalism och neutralitet. Det är något jag gärna skulle se en grundlig studie i, för att få fastställt om FN i sanning är det universalistiska rättesnöret som det ofta utges för att vara – eller om det ofrånkomligen är västerländskt.

6. SAMMANFATTNING

Målsättningen för uppsatsen har varit att ifrågasätta det allmänmänskliga i mänskliga rättigheter, att problematisera en rättighetsidé som marknadsförs av bland annat FN, och som inom internationella relationer framställs som självskriven. Teorier om universalism och relativism har utgjort ramen, medan tre människorättsorganisationer – Human Rights Center Viasna, Civil Rights Defenders och Amnesty International – har fungerat som analysenheter. Organisationerna har undersökts genom de framställningar de gjort av MR-situationen i Vitryssland, närmare bestämt i form av nyhetsartiklar om tre samtida politiska händelser.

Frågeställningarna fokuserade på allmängiltigheten i organisationernas MR-bild, deras inställning till europeiska och västerländska regelverk och aktörer, samt hur deras egen bakgrund eventuellt inverkar i arbetet. Resultaten visar att organisationerna jobbar universalistiskt, att de har globala preferenser snarare än europeiska, och att de i allt väsentligt arbetar opåverkade av sin kontext.

Visserligen bör resultaten sättas i relation till den begränsade undersökningen, vilken kanske främst kan visa tendenser, men de unika dragen i forskningsområdet är inte att förglömma. Ambitionen har varit att utveckla universalistiska teorier genom att studera dem i kontexten europeiska NGO:er, något som mig veterligen inte tidigare gjorts.

7. REFERENSLISTA

7.1. Otryckta källor – Internet

- *47 countries, one Europe* (2011). <http://www.coe.int/aboutcoe/index.asp?page=47pays1europe&l=en>, Council of Europe [2011-11-11].
- *2010 World Press Freedom Index* (2010). http://www.rsf.org/IMG/CLASSEMENT_2011/GB/C_GENERAL_GB.pdf, Reporters Without Borders [2011-11-11].
- *About Viasna* (2002). <http://spring96.org/en/about>, Human Rights Center Viasna [2011-11-07].
- *Ales Bialiatski* (2011). <http://baj.by/m-p-viewpub-tid-37-pid-1.html>, Belarusian Association of Journalists [2011-11-03].
- *At Least 25 Journalists Detained, Two of Them Facing 15-Year Jail Terms* (2010). http://en.rsf.org/belarus-at-least-25-journalists-detained-22-12-2010_39136.html, Reporters Without Borders [2011-11-08].
- *Bring, Ove, Mänskliga rättigheter* (2009). <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/mänskliga-rättigheter>, Nationalencyklopedin [2011-11-23].
- *Belarus Elections: Key Human Rights Concerns in Belarus* (2010). <http://amnesty.org/en/library/asset/EUR49/009/2010/en/a8f634f2-dd16-4f33-a64e-8d08e2afe487/eur490092010en.html>, Amnesty International [2011-11-20].
- *Belarus Election: Thousands Protest Flawed Election, Freedom House Says* (2010). <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=70&release=1296>, Freedom House [2011-11-23].
- *Belarus: Joint Statement by EU High Representative Catherine Ashton and US Secretary of State Hillary Clinton on post-Presidential Elections Situation* (2010). http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_10532_en.htm, The European Union at the United Nations [2011-11-07].
- *Belarus Parliament Passes Draft Amendments to Mass Events Law* (2011). <http://democraticbelarus.eu/node/13680>, Office for a Democratic Belarus [2011-11-20].
- *Belarus Urged to Stop Clampdown on Opposition* (2010). <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/belarus-urged-stop-clampdown-opposition-2010-12-20>, Amnesty International [2011-11-02].
- *Chairperson Condemns New Restrictions on Freedom of Assembly and Association in Belarus* (2011). <http://www.osce.org/cio/84273>, OSSE [2011-11-24].
- *Country Report: Belarus* (2011). <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2011&country=7995>, Freedom House [2011-11-23].
- *Demonstranter misshandlades och arresterades* (2010). <http://www.civilrightsdefenders.org/se/news/11036/>, Civil Rights Defenders [2011-11-02].
- *Document - Belarusian Human Rights Defender Arrested* (2011). <http://amnesty.org/en/library/asset/EUR49/016/2011/en/f5ae1368-2f93-4a6d-bc10-9f07570c831b/eur490162011en.html>, Amnesty International [2011-11-20].
- *Fact Sheet No.2 (Rev.1), The International Bill of Human Rights* (1996). <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet2Rev.1en.pdf>, Förenta Nationerna [2011-12-08].
- *Historik* (2009). <http://www.civilrightsdefenders.org/history/>, Civil Rights Defenders [2011-11-07].

- Hårdh, Robert, *Vitryssland: Låt oss inte luras av diktatorns potekinkuliss* (2010). <http://www.civilrightsdefenders.org/se/news/11017/>, Civil Rights Defenders [2011-11-21].
- *Lukashenka Declared Belarus Victor After Clashes, Detentions* (2010). http://www.rferl.org/content/opposition_claims_fraud_as_belarus_votes_for_president/2252753.html, Radio Free Europe/Radio Liberty [2011-11-07].
- *Lukashenka Signs a Law Which Bans Any Protests* (2011). <http://spring96.org/en/news/47408>, Human Rights Center [2011-11-20].
- *Långt till demokrati* (2011). <http://www.sida.se/Svenska/Lander--regioner/Europa/Vitryssland/Utvecklingen-i-Vitryssland/>, Sida [2011-11-11].
- Makhovsky, Andrei, *Belarus Jails Rights Activist for Tax Evasion* (2011). <http://www.reuters.com/article/2011/11/24/us-belarus-belyatsky-idUSTRE7AN0FO20111124>, Reuters [2011-11-24].
- *Member of Opposition Allowed to Sign Fewer Ballots Than Was Promised in Presence of OSCE Observers* (2010). <http://spring96.org/en/news/39210>, Human Rights Center Viasna [2011-11-02].
- *Människorättsförsvarare riskerar upp till sju års fängelse* (2011). <http://www.civilrightsdefenders.org/se/news/13263/>, Civil Rights Defenders [2011-11-20].
- *New Laws in Belarus Threaten Basic Human Rights, UN Experts Say* (2011). <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40510&Cr=rapporteur&Cr1=>, UN News Centre [2011-11-24].
- *New Legislative Amendments Limiting Freedom of Assembly and Association and Imposing New Restrictions on Civil Society Groups in Belarus* (2011). <http://www.article19.org/resources.php/resource/2787/en/new-legislative-amendments-limiting-freedom-of-assembly-and-association-and-imposing-new-restrictions-on-civil-society-groups-in-belarus>, Article 19 [2011-11-20].
- Parfitt, Tom, *Belarus Presidential Candidates Charged Over Election Protests* (2010). <http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/30/belarus-lukashenko-rivals-charged-over-protests>, The Guardian [2011-11-08].
- *Per Anger-pristagare 2006* (2008). <http://www.levandehistoria.se/projekt/peranger/pristagare2006>, Forum för Levande Historia [2011-11-03].
- *Preliminary Report of Independent Observation* (2010). <http://spring96.org/en/news/39904>, Human Rights Center Viasna [2011-11-02].
- *Rights Defender Ales Byalyatski Facing Charge of Large-Scale Tax Evasion* (2011). <http://democraticbelarus.eu/node/13256>, Office for a Democratic Belarus [2011-11-03].
- *Statement of Human Rights Center Viasna* (2011). <http://spring96.org/en/news/44957>, Human Rights Center Viasna [2011-11-20].
- *The History of Amnesty International* (2011). <http://amnesty.org/en/who-we-are/history>, Amnesty International [2011-11-07].
- *Warning Against Mr. Ales Bialatski, President of the Human Rights Centre (HRC) "Viasna"* (2011). <http://www.fidh.org/Warning-against-Mr-Ales-Bialatski>, FIDH - International Federation for Human Rights [2011-11-03].
- *What are human rights?* (2010). <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>, Förenta Nationerna [2011-11-12].

7.2. Litteratur

- Baehr, Peter R. (2009) *Non-Governmental Human Rights Organizations in International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Cakmak, Cenap (2004) "The Role of Non-Governmental Organizations (NGOs) in the Norm Creation Process in the Field of Human Rights". I *Alternative: Turkish Journal of International Relations*, vol 3, nr. 1, s.100-122.
- Donnelly, Jack (1986) "International human rights: a regime analysis". I *International Organization*, vol 40, nr. 3, s. 599-642.
- Donnelly, Jack (2003) *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca: Cornell University Press.
- Donnelly, Jack (2007) "The Relative Universality of Human Rights". I *Human Rights Quarterly*, vol 29, nr. 2, s. 281-306.
- Donnelly, Jack (2008) "Human Rights: Both Universal and Relative (A Reply to Michael Goodhart)". I *Human Rights Quarterly*, vol 30, nr. 1, s.194-204.
- Goodhart, Michael (2008), "Neither Relative nor Universal: A Response to Donnelly". I *Human Rights Quarterly*, vol 30, nr.1, s.183-193.
- "Human rights" (2011). I *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*.
- Peterson, Richard T. (2004), "Human Rights and Cultural Conflict". I *Human Rights Review*, vol 5, nr. 3, s.22-32.
- Prasad, Ajnesh (2007) "Cultural Relativism in Human Rights Discourse". I *Peace Review: A Journal of Social Justice*, s.589-596.
- Reichert, Elisabeth (2006) "Human Rights: An Examination of Universalism and Cultural Relativism". I *Journal of Comparative Social Welfare*, vol 22, nr. 1, s.23-36.
- Thakur, Ramesh (1994) "Human Rights: Amnesty International and the United Nations". I *Journal of Peace Research*, vol 31, nr. 2, s.143-160.
- Tsutsui, Kiyoteru och Min Wotipka, Christine (2004) "Global Civil Society and International Human Rights Movement: Citizen Participation in Human Rights International Nongovernmental Organizations". I *Social Forces*, vol 83, nr. 2, s.587-620.
- van Tuijl, Peter (1999) "NGOs and Human Rights: Sources of Justice and Democracy". I *Journal of International Affairs*, vol 52, nr 2, s.493-512.
- Weston, Burns H., Lukes Robin Ann och Hnatt, Kelly M. (1987) "Regional Human Rights Regimes: A Comparison and Appraisal". I *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, vol 20, nr. 4, s.585-637.
- White, Judith A. (2007) "Human Rights". I *International Encyclopedia of Organization Studies*. Thousand Oaks: SAGE Reference Online. S.618-21.
- Wouters, Jan och Rossi, Ingrid (2001), "Human Rights NGOs: Role, Structure and Legal Studies". *Working Paper Nr. 14*, Institute for International Law, K. U. Louven.

BILAGA 1

Frågor att ställa till artiklarna:

- Vad sägs om MR-klimatet i Vitryssland? Görs det internationella jämförelser? Förklaras situationen som exempelvis kulturellt eller historiskt betingad?
- Vilka åtgärder förespråkas? Vem läggs ansvaret på? Vem åkallas för att ingripa?
- Vilka institutioner, deklARATIONER eller värderingar hänvisas det till? Eller i brist på föregående, hur motiveras att MR-brott begåtts?
- Går organisationerna öppet emot FN eller Europarådet?
- Beskrivs MR som allomfattande? Tas deras innebörd för given?
- Framgår organisationernas västerländska/europeiska kontext på något sätt?
- Förekommer det kontroversiella uttalanden eller kraftuttryck? Hur används de?